

Олег Маслій

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ РАКЕТНО-АРТИЛЕРІЙСЬКОГО ОЗБРОЄННЯ

Проблема якісної підготовки офіцерських кадрів у сучасних умовах тривалого збройного конфлікту на сході України є однією з основних серед проблем підтримання високої бойової готовності частин і підрозділів Збройних сил України (ЗСУ), оскільки офіцер є центральною фігурою у здійсненні бойової підготовки особового складу, забезпеченні правильної експлуатації, у збереженні техніки та озброєння. Отже, однією з умов бойової готовності ЗСУ є високий рівень професіоналізму офіцерів, у процесі підготовки яких необхідне формування стійких навичок технічної експлуатації та бойового застосування ракетно-артилерійського озброєння. З огляду на те, що в останні роки з'явилися принципово нові системи озброєння та способи ведення бойових дій, набуті майбутніми офіцерами ракетно-артилерійського озброєння (РАО) професійні знання швидко втрачають свою актуальність, а нові завдання й умови професійної діяльності вимагають безперервного їх самооновлення та готовності до професійного саморозвитку, здатність до чого має формуватися ще під час навчання у військовому закладі вищої освіти (ВЗВО).

У наказі МО України від 20.07.2015 року № 346 «Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України» зазначено, що саме «самостійна робота курсантів (слухачів, студентів) є основним способом засвоєння навчального матеріалу», а її метою є не тільки «відпрацювання та засвоєння навчального матеріалу, закріплення та поглиблення знань, умінь та навичок», але й, серед іншого, «формування у курсантів (слухачів, студентів) культури розумової праці, самостійності та ініціативи у пошуку та набутті знань» (2015, п. 2.19). Отже, розв'язання науково-методичних питань організації ефективної самостійної навчальної діяльності майбутніх офіцерів РАО у процесі їхньої професійної підготовки у ВЗВО, створення відповідного організаційно-методичного забезпечення є одним із важливих завдань військової освіти України.

Питанням організації самостійної навчальної діяльності майбутніх фахівців, з метою підвищення якості навчання студентів у вищій школі, присвячено дослідження А. Алексюка (1993), Ю. Бадюка (2015), Р. Горбатюка (2017), Т. Картель (2006), А. Кучерявого (2014), О. Малихіна (2009), М. Солдатенка (2006), А. Цюприк (2003) та інших, зокрема щодо навчання курсантів у вищій військовій школі (М. Бутника, В. Голованя, М. Дроздова, & В. Ройляна (2015), В. Кравчука (2013), М. Нещадима (2003), О. Федоренко (2015) та інших). Проте питання організації самостійної навчальної діяльності у процесі професійної підготовки офіцерів ракетно-артилерійського озброєння й створення відповідного комплексу організаційно-методичного забезпечення самостійної роботи курсантів РАО та його практичної реалізації в навчальному процесі ВЗВО ще окремо не досліджувались.

Метою статті є дослідження процесу організації самостійної навчальної діяльності під час професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння та аналіз на основі практичної реалізації в навчальному процесі ВЗВО комплексу організаційно-методичного забезпечення самостійної роботи курсантів РАО.

Результати дослідження

Визначення поняття самостійної навчальної діяльності студентів або спорідненого поняття самостійної роботи в педагогічній літературі має багато варіантів, які, в основному, доповнюють один одного. Найчастіше науковці визначають самостійну роботу як форму, вид, метод або спосіб навчальної діяльності, який потребує певних методичних рекомендацій та організовується з метою закріплення й поглиблення отриманих знань і навичок, пошуку та набуття нових знань, а також виконання навчальних завдань, підготовки до майбутніх занять тощо (Алексюк, 1993; Картель, 2006; Нещадим, 2003).

Так, за М. Солдатенком, який проаналізував різні підходи до визначення цього поняття, самостійна навчально-пізнавальна діяльність, перш за все, є діяльністю, що пов'язана з набуттям певних знань, які необхідні майбутньому фахівцю (2006). Цю думку поділяє О. Федоренко, яка досліджує

вала роль самостійної навчальної діяльності курсантів Харківського національного університету внутрішніх справ у підготовці до професійної діяльності юристів і визначила, що самостійна навчальна діяльність курсантів є невід'ємною складовою фахової підготовки у ВЗВО, а її сутність «полягає в умотивованому (ціннісно-смісловому) виконанні курсантами спланованих викладачем навчально-розвивальних завдань, в ході якого у свідомості майбутніх фахівців відбувається трансформація стратегічних і поточних педагогічних цілей в особистісні цінності щодо оволодіння ними змістом вищої освіти» (2015, с. 72). Дослідниця робить висновок, що «самостійна навчальна діяльність вимагає цілеспрямованої педагогічної взаємодії курсанта та викладача; являє собою організований процес формування професійних знань і вмінь курсантів у позааудиторний час; спрямована на формування професійно важливих рис та якостей фахівця (самостійності, рішучості, наполегливості та ін.), що, загалом, забезпечить ефективну підготовку курсанта до майбутньої професійної діяльності» (2015, с. 73).

Структура самостійної навчальної діяльності майбутніх офіцерів досліджувалась В. Кравчуком, який встановив, що «до структури самостійної роботи курсантів входять: мотивація, формування мети самостійної роботи, постановка завдань для неї, виконання самостійної роботи, контроль її результатів, методичне забезпечення самостійної роботи»; та зазначив, що активна організація самостійної роботи курсантів «дозволяє розвинути: логічне мислення, постійно вдосконалюватись за обраним фахом (професією), навчитися самостійно працювати, розвинути творчу активність» (2013, с. 117). Проте А. Кучерявий робить наголос саме на управлінні самостійною навчальною діяльністю курсантів, в якому провідна роль належить викладачам (2014).

Зважаючи на наявність різних варіантів визначення самостійної роботи в педагогічній літературі (Алексюк, 1993; Кучерявий, 2014; Бутник, Головань, Дроздов, & Ройлян, 2015; Федоренко, 2015), дотримуємося такого формулювання: самостійна робота – це планована робота курсантів, що виконується за завданням і під методичним керівництвом науково-педагогічних працівників, але без їх безпосередньої участі. У самостійну роботу входить конспектування лекцій, виступи на семінарських заняттях, підготовка до іспитів, написання рефератів, участь у інтелектуальних іграх, дискусіях з проблемних питань, прослуховування повідомлень засобів масової інформації, робота в Інтернеті, виконання проектних робіт, індивідуальних завдань, пов'язаних із майбутньою професією, та інші (Малихін, 2009; Цюприк, 2003, с. 107; Бутник, Головань, Дроздов, & Ройлян, 2015, с. 124).

Самостійна навчальна діяльність майбутніх офіцерів РАО у військовому ЗВО є частиною навчально-виховного процесу з освоєння освітньо-професійної програми на першому (бакалаврському) і другому (магістерському) рівнях вищої освіти. Самостійна робота організовується і контролюється командирами підрозділів курсантів, її методичне забезпечення здійснюється відповідними кафедрами. Навчальний відділ ВЗВО систематично здійснює контроль організації самостійної роботи курсантів, а її результати аналізуються не рідше одного разу на місяць. Самостійну навчальну діяльність вважаємо розвитком і самоорганізацією особистості майбутніх офіцерів РАО.

Залучення курсантів під час самостійної навчальної діяльності до виконання робіт і занять, регламентованих розпорядком дня та розкладом занять у ВЗВО, не допускається. Самостійна навчальна діяльність виконується з використанням опорних дидактичних матеріалів, які забезпечують корекцію такого виду діяльності курсантів і вдосконалюють її якість. В контексті організаційно-технологічного забезпечення реалізації педагогічної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння з усіх навчальних дисциплін розроблено:

- завдання для самостійної роботи;
- теми рефератів і доповідей;
- інструкції та методичні вказівки до виконання практичних робіт, тренувальних вправ, домашніх завдань тощо;
- теми курсових робіт і проектів, кваліфікаційних і магістерських робіт;
- перелік обов'язкової та додаткової літератури до кожного заняття.

На всіх курсах з навчальних дисциплін до кожного заняття ретельно відбирається матеріал для самостійної навчальної діяльності курсантів під керівництвом науково-педагогічних працівників. Її форми різноманітні – це різні типи завдань. Робота систематично контролюється викладачами: щодня це робить черговий викладач кафедри, відвідуючи навчальні групи на самопідготовці, інструктує, консультує, допомагає курсантам. Основою самостійної навчальної діяльності майбутніх офіцерів РАО є теоретичні матеріали, комплекс отриманих курсантами знань. Під час розподілу

завдань наприкінці кожного заняття курсанти отримують інструкції щодо виконання завдань наступного заняття, методичні вказівки, посібники, список необхідної літератури.

Як відомо, самостійна навчальна діяльність сприяє: поглибленню та розширенню знань; формуванню інтересу до пізнавальної діяльності; оволодінню прийомами процесу пізнання; розвитку пізнавальних здібностей (Алексюк, 1993; Кучерявий, 2014; Малихін, 2009). Відтак, такий вид діяльності курсантів завершує завдання всіх видів навчальної роботи майбутніх офіцерів РАО. Її значимість виходить далеко за межі навчального предмета, у зв'язку з чим випускові кафедри ВЗВО мають розробляти стратегію формування системи вмінь і навичок самостійної навчальної діяльності курсантів. Потрібно виходити з рівня самостійності курсантів першого року навчання і вимог до рівня самостійності випускників з тим, щоб за період навчання відповідний рівень готовності до самостійного пошуку та набуття знань курсантами було досягнуто. Крім того, завдання кафедр передбачають розробку диференційованих критеріїв самостійності курсантів залежно від спеціальності та виду діяльності.

Специфіка самостійної роботи майбутніх офіцерів РАО у військовому ЗВО як вищої форми аудиторної навчальної діяльності полягає в тому, що вона принципово змінює диспозиції учасників освітнього процесу – науково-педагогічних працівників і курсантів, функції та зміст їх діяльності. Самостійна навчальна діяльність як дидактична форма навчання являє собою систему організації педагогічних умов, які забезпечують управління навчальною діяльністю курсантів, що протікає у відсутності викладача і без його безпосередньої участі та допомоги. У цьому випадку завдання викладача полягає в тому, щоб вміло організувати самостійну роботу курсантів, навчити їх користуватися наданою інформацією або відшукувати нову за безпосереднього власного контролю та опосередковано, за допомогою системного управління зі сторони викладача. Самостійна робота носить діяльнісний характер, тому в її структурі виділяємо мотиваційні ланки, постановку конкретного завдання, вибір способів виконання, виконавську ланку, контроль (Картель, 2006; Солдатенко, 2006; Бутник, Головань, Дроздов, & Ройлян, 2015, с. 124).

Для організації та успішного функціонування самостійної навчальної діяльності майбутніх офіцерів РАО потрібен комплексний підхід до організації аудиторної роботи за всіма формами та контроль за якістю виконання (вимоги, консультації). З огляду на зазначене виділимо умови, що забезпечують успішне виконання самостійної навчальної діяльності майбутніми офіцерами РАО:

- умотивованість навчального завдання (для чого, чому сприяє);
- чітка постановка пізнавальних завдань;
- алгоритм, методика виконання роботи, знання курсантами способів її виконання;
- чітке визначення викладачем форм звітності, обсягу роботи, термінів її подання;
- визначення видів консультаційної допомоги (консультації – установчі, тематичні, проблемні);
- критерії оцінювання звітність тощо;
- види та форми контролю (практикум, контрольні роботи, тести, рейтинг та ін.).

Самостійна навчальна діяльність охоплює відтворювальні та творчі процеси в діяльності курсантів (Малихін, 2009; Солдатенко, 2006). Залежно від цього розрізняють три рівні самостійної діяльності майбутніх офіцерів РАО: репродуктивний (тренувальний): вирішення завдань, заповнення таблиць, схем тощо; реконструктивний; творчий, пошуковий (на цьому рівні можуть виконуватися реферати). Для успішного виконання курсантами самостійної навчальної діяльності викладач має створити освітній простір, де інформаційним елементом є електронні навчально-методичні комплекси (ЕНМК) дисциплін з модульною структурою, теоретичний матеріал за темами, посилання на Інтернет-ресурси, які містять матеріал в аналітичному, графічному чи анімаційному вигляді для розвитку пізнавального інтересу майбутніх офіцерів РАО з навчальної дисципліни; індивідуальні завдання, спрямовані на організацію самостійної роботи курсантів (Коваль, 2011; Сисоєва, & Осадчий, 2005, с. 121–123).

Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі (в аудиторний і позааудиторний час) забезпечує формування майбутнього фахівця з заданими професійними якостями, сприяє організації самостійної навчальної діяльності майбутніх офіцерів РАО з позиції наскрізного та поетапного формування компетенцій. Тому розроблені електронні навчально-методичні комплекси дисциплін допоможуть вирішити низку проблем – від економії часу на підготовку до занять до контролю за якісним виконанням самостійних робіт.

Курсанти, які вступили на навчання до ВЗВО, одразу залучаються не тільки в освітній процес, а також у військово-професійну діяльність, особливі ділові та суспільні відносини. Умови середовища, в якому здійснюється навчальна та військово-професійна діяльність майбутніх офіцерів РАО, суттєво відрізняється від умов навчання та життєдіяльності студентів у цивільних ЗВО. Складність полягає в нижчевикладеному: специфічність навчальної та військово-професійної діяльності курсантів ВЗВО, постійні інтелектуальні, фізичні та психічні перевантаження, перевтома, наявність стресових ситуацій, негативні наслідки конфліктних й екстремальних ситуацій, що несуть небезпеку для життя та здоров'я майбутніх військовослужбовців; наявність стресогенних чинників (новизна обстановки, психологічна напруженість, стомлення, підвищена тривожність); недостатній і низький рівень інтелектуально-мотиваційної готовності до навчання та військово-професійної діяльності; курсанти ще не мають досвіду самостійного життя, навичок самообслуговування, у них не розвинені навички спілкування в компактному колективі і, як правило, відсутній досвід відповідальної поведінки; амбівалентність почуттів, спонукань і станів; низькі рефлексивні здібності; неадекватність самооцінки з тенденцією її зниження; нестійка, нестабілізована Я-концепція; низька соціальна активність, і, як наслідок, – комунікативні труднощі; висока відповідальність, викликана необхідністю самостійного швидкого прийняття рішення в умовах дефіциту необхідної інформації. Досвід педагогічної діяльності дає підстави стверджувати, що адаптуватися до зазначених вище умов здатна далеко не кожна молода людина.

Тому важливо з перших кроків організації освітнього процесу у ВЗВО навчити майбутніх офіцерів РАО самостійності. Вища військова школа відрізняється від середньої головним чином методикою навчальної роботи та ступенем самостійності курсантів. Викладач лише організовує пізнавальну діяльність, а курсант самостійно здійснює пізнання. Суспільству сьогодні потрібний кваліфікований фахівець, який має не тільки інформаційно-комунікаційні компетенції, але й розвинуті внутрішні регулятори людської й професійної відповідальності (Горбатюк, 2017).

Застосування ІКТ в освітньому процесі підготовки майбутніх офіцерів РАО сприяє якісному покращенню навчання завдяки подачі інформації у вигляді, який дозволяє задіяти всі канали засвоєння та тим самим підвищити ступінь засвоєння навчального матеріалу. Такі функціональні можливості має електронний навчально-методичний комплекс, що охоплює методичні, інформаційно-змістові та контрольні-оцінювальні блоки конкретної дисципліни. ЕНМК містить систематизований матеріал з відповідної науково-практичної галузі знань і має забезпечувати активне, в більшій мірі самостійне опанування знань, сприяти наскрізному набуттю професійних компетентностей.

З позиції (Горбатюк, & Семеляк, 2012, с. 66), сучасний електронний навчально-методичний комплекс – це цілісна навчальна програмна система, яка:

- базується на використанні інформаційних технологій, мережі Internet і забезпечує безперервність та повноту дидактичного циклу процесу навчання;
- забезпечує навчання студентів за індивідуальними навчальними програмами й управління навчальним процесом;
- передбачає інформаційну підтримку вивчення загальноосвітніх і професійно-орієнтованих дисциплін, контроль рівня знань і вмінь, інформаційно-пошукову діяльність, групову та індивідуальну роботу студентів.

Наприклад, електронний навчально-методичний комплекс дисципліни «Ракети і боєприпаси» забезпечує проведення занять різного типу, а також самостійне вивчення навчального курсу. Комплекс містить три блоки:

- методичний – навчальна та робоча програми дисципліни, методика вивчення дисципліни, методика рейтингового контролю;
- навчально-змістовний – електронний курс лекцій, мультимедійні лекції, комплект електронної навчальної інформації (навчальний посібник, доповіді, реферати, есе, наукові статті тощо), завдання для лабораторних занять, завдання для самостійної роботи, питання для семінарських і практичних занять та ін.;
- контрольні-оцінювальний – тести підсумкового та рубіжного контролю, рейтингова система оцінювання якості навчання, питання для контрольних робіт, теми рефератів, тестові завдання та екзаменаційні питання.

Основні дидактичні вимоги до ЕНМК зумовлені, перш за все, ступенем складності педагогічних завдань, серед яких виділяємо педагогічну системність. Це означає, що у ЕНМК мають забезпечуватись базові характеристики, які визначають його інноваційність порівняно з традиційними навчальними матеріалами (навчально-методичний комплект, підручники та ін.). ЕНМК орієнтований на досягнення принципово нових педагогічних результатів (створення умов для особистісного

розвитку майбутніх офіцерів РАО як активних і самостійних учасників освітнього процесу в умовах інформаційно-комунікаційного середовища), а також технічні можливості навчального програмного забезпечення та рівень комп'ютерної грамотності курсантів і науково-педагогічних працівників (Бадюк, 2015; Горбатюк, 2017; Коваль, 2011; Горбатюк, & Семеляк, 2012).

ЕНМК має відрізнятися високим рівнем технологічності: технічним виконанням, художнім оформленням, повнотою інформації, якістю методичного інструментарію, наочністю, логічністю та послідовністю викладу основної тематики навчальної дисципліни. Він має бути легким у використанні з інтуїтивно зрозумілим інтерфейсом, а навігаційна система гіперпосилань має полегшувати та спрощувати користувачеві роботу з ЕНМК. Перевагою ЕНМК є те, що він відкритий для постійного вдосконалення й поповнення: принципова «незамкнутість» електронного навчально-методичного комплексу та можливість його розширення, доповнення та пристосування до особливостей використання в конкретній педагогічній ситуації, до рівня розвитку майбутніх офіцерів РАО, до досягнень професійної та науково-педагогічної думки.

Усі ЕНМК, які використовуються в освітньому процесі з підготовки майбутніх офіцерів РАО, розміщені в електронній бібліотеці Військової академії (м. Одеса) (рис. 1).

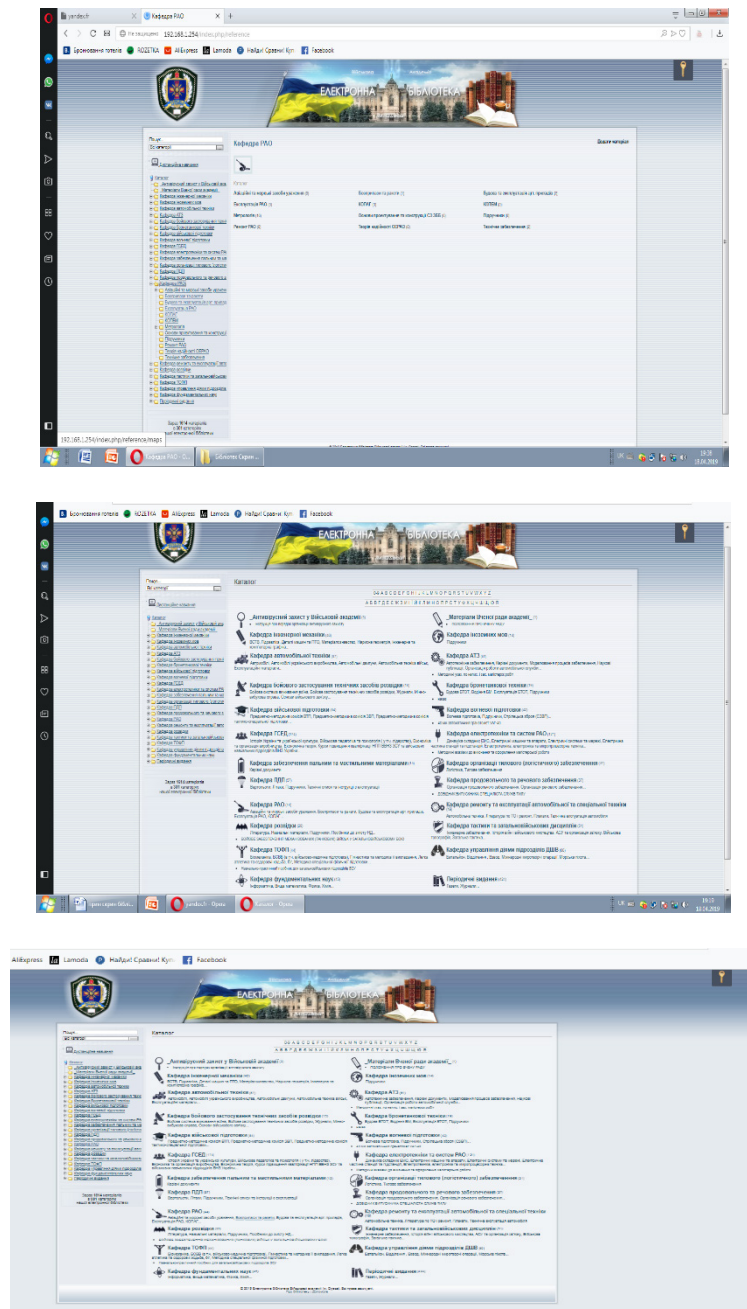

Рисунок 1 – Скріншоти електронної бібліотеки Військової академії (м. Одеса)

Така форма подання навчального матеріалу за своєю ефективністю значно перевершує паперові підручники: якщо традиційна система навчально-методичного комплексу була вибудована навколо підручника як системоутворювального компонента, то в системі інноваційного ЕНМК центрального компонента немає. Підручник в цій системі може відігравати роль одного з інформаційних або організаційно-методичних компонентів. Це, однак, не скасовує вираженої ієрархії компонентів у структурі ЕНМК, провідне значення в якому мають діяльні компоненти.

У зв'язку з цим ЕНМК є відкритою децентралізованою педагогічною системою, що має над-програмний характер, компоненти якої пов'язані єдиною педагогічною методологією та орієнтовані на досягнення всіма учасниками освітнього процесу нових освітніх результатів (Бадюк, 2015; Горбатюк, 2017; Горбатюк, & Семеляк, 2012).

В освітньому процесі підготовки майбутніх офіцерів РАО використовуються, в основному, практико-орієнтовані завдання (завдання на практику), застосовуються інтерактивні, діалогові форми, а також імітаційні, тренінгові, кейсові методи для активного залучення майбутніх офіцерів РАО до вирішення проблемних ситуацій, які дозволили б моделювати вирішення питань, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю. Методи орієнтовані на активізацію розумової діяльності курсантів, розвиток їх навчальної та навчально-пізнавальної активності, мотивів службово-професійної діяльності, прагнення до творчості і перетворень.

Проведення навчальної практики курсантів РАО організовується відповідно до вимог керівних документів: Закону України «Про вищу освіту», наказу Міністра оборони України від 12.01.2016 року № 5 «Про затвердження Інструкції про порядок організації і проведення військового (флотського) стажування, навчальної, ремонтної, корабельної та інших видів практики курсантів вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів», наказу Міністра оборони України від 20.07.2015 року № 346 «Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України».

Практика курсантів є складовою практичної підготовки військових фахівців різних ступенів вищої освіти для Збройних Сил України, інших органів державної влади України, до сфери управління яких належать військові формування. Навчальна практика проводиться з метою набуття курсантами умінь і практичних навичок у виконанні технологічних операцій з технічного обслуговування та ремонту озброєння й військової техніки (ОВТ), реалізації службових завдань військово-професійної діяльності.

Основними завданнями навчальної практика курсантів є:

- набуття умінь і навичок виконання обов'язків за призначенням на відповідних посадах у підрозділах;
- набуття навичок з експлуатації, ремонту, виробництва й збереження ОВТ, засобів обслуговування та ремонту, організації обліку, категоріювання і списання техніки та озброєння;
- вивчення виробництва та практичне оволодіння технологічними процесами ремонту, ознайомлення з устаткуванням і технологічним оснащенням підприємств, засобами автоматизації управління, технікою безпеки на виробництві, заходами з охорони навколишнього середовища.

Одним із специфічних моментів освітнього процесу ВЗВО є відрив курсантів від занять, а саме: наряди, відрядження, хвороби. Курсанти, які пропустили групові заняття або лекції, змушені самотійно засвоювати навчальний матеріал. Проте він (навчальний матеріал), в силу своєї складності та обсягу, не передбачений для самотійного вивчення, й тому його засвоєння проходить дуже важко. В силу таких обставин для курсантів ракетно-артилерійського озброєння розроблено додатковий навчальний матеріал з дисципліни «Ракети і боєприпаси» як методичне забезпечення самотійного засвоєння курсантами означеної дисципліни.

Зазначимо, що під час проведення групових занять використовуються, зазвичай, наочні (ілюстрація, демонстрація) й мовні (розповідь, пояснення, бесіда) методи навчання. Однак під час самотійного навчання курсанти використовують, в основному, наочні методи навчання. Задум полягає в тому, щоб у процесі самотійної роботи майбутні офіцери РАО використовували також словесні методи навчання, а саме: розповідь та пояснення. Такого можна досягти лише при використанні навчальних фільмів.

Основним принципом створення навчального фільму був варіант, коли в процесі його перегляду у курсантів створювалась уява присутності на занятті. Таким чином, за основу брали презентацію, яка використовувалась під час проведення конкретного навчального заняття. За допомогою

програмного забезпечення «Debut Video Capture Software» використовувалося відео зі звуком із слайда презентації тоді, коли викладач усно обговорював навчальний матеріал зі слайда. У процесі озвучення слайда викладач за допомогою курсора виділяв його важливі елементи. З кожного слайда утворювали відеофайли, які за допомогою програмного забезпечення «Windows Movie Maker» об'єднували в навчальний фільм.

Після створення навчальних фільмів виникла потреба вирішити ще одне проблематичне питання – доступність такого навчального матеріалу для курсантів. Тому необхідно було створити доступну базу таких фільмів, щоб курсант міг в будь-який час увійти в неї та переглянути той чи інший матеріал. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють людині, незалежно від часу та місця знаходження, заходити в мережу Інтернет за допомогою мобільних телефонів. З огляду на це з експериментальною метою був створений youtube-канал, де викладались навчальні фільми. Кожен курсант мав доступ до цих фільмів.

Пропонуємо адресу youtube-каналу, де розміщено фільми для самостійного засвоєння навчального матеріалу, – <https://www.youtube.com/watch?v=NEUdZMpTfTw&t=1s> та скріншоти на тему «Призначення, будова та принцип дії підричника ГПВ-2» (рис. 2).

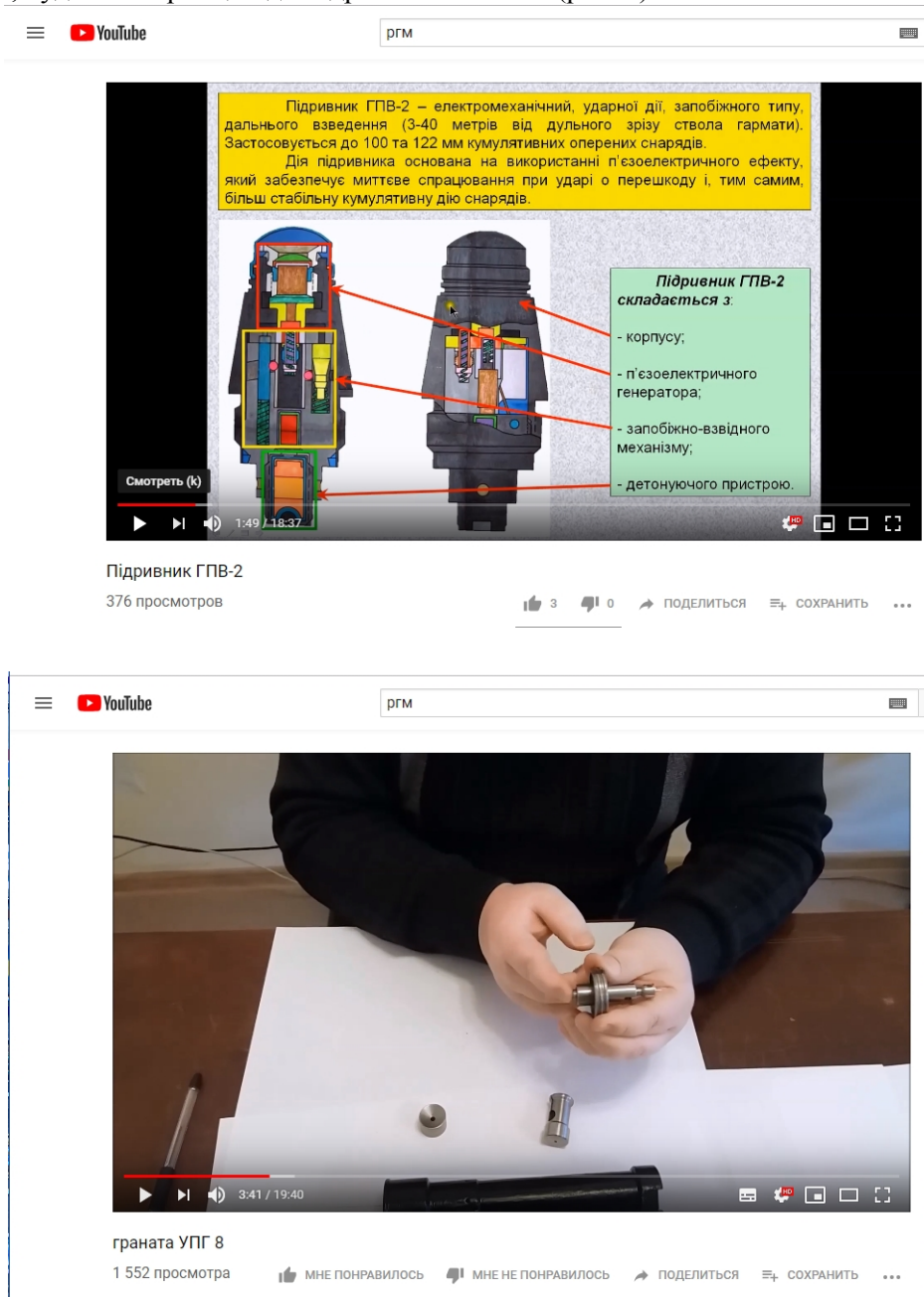

Рисунок 2 – Скріншоти самостійного заняття майбутніх офіцерів РАО

Використання курсантами навчальних відеофільмів у процесі самостійної навчальної діяльності допомагає їм в освоєнні не лише пропущених занять, а також позитивно впливає на повторення пройденого матеріалу, підготовки до модульного контролю та підсумкового оцінювання.

Висновки

Проведено дослідження та аналіз процесу організації самостійної навчальної діяльності під час професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння на засадах комплексного підходу за різними формами аудиторної й позааудиторної роботи та їх контролю. Виділено рівні самостійної навчальної діяльності та умови, що забезпечують успішне виконання самостійної роботи майбутніми офіцерами РАО. Визначено, що для ефективної організації самостійної навчальної діяльності з позиції наскрізного та поетапного формування компетенцій майбутніх офіцерів РАО викладач має створити освітній простір, де інформаційним елементом є електронні навчально-методичні комплекси (ЕНМК) дисциплін з модульною структурою, які містять матеріали за блоками (методичним, інформаційно-змістовим і контролюючо-оцінювальним) конкретної дисципліни, посилення на Інтернет-джерела, індивідуальні завдання на самостійну підготовку курсантів РАО тощо. ЕНМК забезпечують економію часу на підготовку до занять, сприяють контролю якості виконання самостійних робіт. Наочно подано скріншоти електронної бібліотеки Військової академії (м. Одеса), в якій розміщені всі ЕНМК, які використовуються в освітньому процесі з підготовки майбутніх офіцерів РАО.

Наведено приклад розробки додаткового організаційно-методичного забезпечення самостійної навчальної діяльності тих курсантів РАО, які пропустили заняття внаслідок специфіки освітнього процесу ВЗВО (наряди, відрядження тощо), з дисципліни «Ракети і боєприпаси» у вигляді створення навчальних фільмів. Зазначено, що у процесі їх перегляду у курсантів створювалась уява присутності на занятті, тому що використовувалися не тільки наочні, але й словесні методи навчання (розповідь та пояснення). В експериментальних цілях створено youtube-канал, де викладались навчальні фільми для самостійного засвоєння навчального матеріалу. Кожен курсант мав доступ до цих фільмів. Подано адресу youtube-каналу – <https://www.youtube.com/watch?v=NEUdZMpTfTw&t=1s> та скріншоти на тему «Призначення, будова та принцип дії підричника ГПВ-2».

Перспективи розвідок щодо організації самостійної навчальної діяльності вбачаються у подальшому створенні повних відеокурсів навчальних дисциплін і в пошуку нових методів активізації самостійної роботи та їх обґрунтуванні на основі практичної реалізації у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів ЗС України за іншими спеціальностями й спеціалізаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Алексюк, А. Н., Аюрзанайн, А. А., Пидкасистый, П. И. и др. (1993). Организация самостоятельной работы студентов в условиях интенсификации обучения: Учебное пособие для студентов ФПК. Киев: УМКВО.
- Бадюк, Ю. В. (2015). Електронні навчально-методичні комплекси для реалізації самостійної роботи студентів в умовах інформаційного освітнього середовища. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Вип. 130, 13–15.
- Бутник, М. А., Головань, В. Г., Дроздов, М. О., & Ройлян, В. О. (2015). Методична робота у вищому військовому навчальному закладі. Одеса: Військова академія.
- Горбатюк, Р. М. (2017). Формування інформаційно-комунікаційної компетенції майбутніх педагогічних фахівців. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка. Вип. 1. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_1_5 (дата звернення: 21.04.2019).
- Горбатюк, Р. М., & Семеляк, Я. В. (2012). Інформатизація освітнього процесу у вищих навчальних закладах України в сучасних умовах. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди»: збірник наукових праць, 63–68.
- Картель, Т. М. (2006). Самостійна робота студентів як умова їх професійного становлення. Наукові праці. Серія «Педагогічні науки». Т. 50, Вип. 37, 76–81.
- Коваль, Л. В. (2011). Електронний навчально-методичний комплекс як складова сучасного електронного підручника. Вісник післядипломної освіти. Вип. 4, 61–68.
- Кравчук, В. В. (2003). Самостійна робота, як невід’ємний та безперервний фактор професійної

- підготовки майбутніх фахівців-прикордонників. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», № 1, 116–118.
- Кучерявий, А. О. (2014). Управління самостійною навчальною діяльністю майбутніх юристів. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А.
- Малихін, О. В. (2009). Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект. Кривий Ріг: Видавничий дім.
- Нешадим, М. І. (2003). Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет».
- Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України. Наказ МО України № 346. (2015). URL : <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ukrajini-minoboroni-nakazi/nakaz-minoboroni-ukrajini-vid-20072015-346-pro-2015-28580.html> (дата звернення: 21.04.2019).
- Сисоєва, С. О., & Осадчий, В. В. (2005). Професійне консультування молоді: можливості мережі Інтернет: навч.-метод. посіб. Київ–Мелітополь: ТОВ «В6Ммд».
- Солдатенко, М. М. (2006). Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова.
- Цюприк, А. (2003). Основні підходи до проблеми організації самостійної роботи студентів. Педагогіка і психологія професійної освіти, № 6, 100–108.
- Федоренко, О. І. (2015). Роль самостійної навчальної діяльності курсантів у підготовці до професійної діяльності. Новий колегіум, № 4, 68–73.

REFERENCES

- Aleksyuk, A. N., Ayurzanaj, A. A., Pidkastyj, P. I. i dr. (1993). Organizaciya samostoyatel'noj raboty studentov v usloviyah intensifikacii obucheniya: Uchebnoe posobie dlya studentov FPK. Kiev: UMKVO.
- Badiuk, Yu. V. (2015). Elektronni navchalno-metodychni kompleksi dlia realizatsii samostiinoi roboty studentiv v umovakh informatsiinoho osvitnoho seredovishcha. Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky. Vyp. 130, 13–15.
- Butnyk, M. A., Holovan, V. H., Drozdov, M. O., & Roilian, V. O. (2015). Metodychna robota u vyshchomu viiskovomu navchalnomu zakladi. Odesa: Viiskova akademiia.
- Horbatiuk, R. M. (2017). Formuvannia informatsiino-komunikatsiinoi kompetentsii maibutnikh pedahohichnykh fakhivtsiv. Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Serii: Pedahohika. Vyp. 1. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_1_5 (data zvernennia: 21.04.2019).
- Horbatiuk, R. M., & Semeliak, Ya. V. (2012). Informatyzatsiia osvitnoho protsesu u vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy v suchasnykh umovakh. Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichni universytet im. H. Skovorody»: zbirnyk naukovykh prats, 63–68.
- Kartel, T. M. (2006). Samostiina robota studentiv yak umova yikh profesiinoho stanovlennia. Naukovi pratsi. Serii «Pedahohichni nauky». T. 50, Vyp. 37, 76–81.
- Koval, L. V. (2011). Elektronnyi navchalno-metodychnyi kompleks yak skladova suchasnoho elektronnoho pidruchnyka. Visnyk pislidyplomnoi osvity. Vyp. 4, 61–68.
- Kravchuk, V. V. (2003). Samostiina robota, yak nevidiemnyi ta bezperervnyi faktor profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv-prykordonnykiv. Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina», № 1, 116–118.
- Kucheriavii, A. O. (2014). Upravlinnia samostiinoiu navchalnoiu diialnistiu maibutnikh yurystiv. Cherkasy: Vydavets Chabanenko Yu. A.
- Malykhin, O. V. (2009). Orhanizatsiia samostiinoi navchalnoi diialnosti studentiv vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv: teoretyko-metodolohichni aspekt. Kryvyi Rih: Vydavnychiy dim.
- Neshchadym, M. I. (2003). Viiskova osvita Ukrainy: istoriia, teoriia, metodolohiia, praktyka. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichniy tsentr «Kyivskiy universytet».
- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro osoblyvosti orhanizatsii osvitnoho protsesu u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh Ministerstva oborony Ukrainy ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy. Nakaz MO Ukrainy № 346. (2015). URL : <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ukrajini-minoboroni-nakazi/nakaz-minoboroni-ukrajini-vid-20072015-346-pro-2015-28580.html>

- 80aagahqwyibe8an.com/ukrajini-minoboroni-nakazi/nakaz-minoboroni-ukrajini-vid-20072015-346-pro-2015-28580.html (data zvernennia: 21.04.2019).
- Sysoieva, S. O., & Osadchyi, V. V. (2005). Profesiine konsultuvannia molodi: mozhlyvosti merezhi Internet: Navch.-metod. posib. Kyiv–Melitopol: TOV «VbMmd».
- Soldatenko, M. M. (2006). Teoriia i praktyka samostiinoi piznavalnoi diialnosti. Kyiv: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova.
- Tsiupryk, A. (2003). Osnovni pidkhody do problemy orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv. Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity, № 6, 100–108.
- Fedorenko, O. I. (2015). Rol samostiinoi navchalnoi diialnosti kursantiv u pidhotovtsi do profesiinoi diialnosti. Novyi kolehium, № 4, 68–73.

Олег Маслій

Організація самостійної навчальної діяльності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння

У статті проаналізовано процес організації самостійної навчальної діяльності під час професійної підготовки у військовому закладі вищої освіти (ВЗВО) майбутніх офіцерів служби ракетно-артилерійського озброєння (РАО) на засадах комплексного підходу за різними формами аудиторної й позааудиторної роботи та їх контролю. Наведено означення споріднених понять «самостійна навчальна діяльність» і «самостійна робота». Виділено рівні самостійної навчальної діяльності та умови, що забезпечують успішне виконання самостійної роботи майбутніми офіцерами РАО. Визначено, що для ефективної організації самостійної навчальної діяльності з позиції наскрізного та поетапного формування компетенцій майбутніх офіцерів РАО викладач має створити освітній простір, де інформаційними елементами виступають електронні навчально-методичні комплекси дисциплін (ЕНМК) з модульною структурою. ЕНМК містять матеріали за блоками (методичним, інформаційно-змістовим і контрольно-оцінювальним) кожної конкретної дисципліни, посилення на Інтернет-джерела, індивідуальні завдання на самостійну підготовку курсантів РАО тощо. Такі ЕНМК забезпечують економію часу на підготовку до занять, сприяють контролю якості виконання самостійних робіт. Наочно подано скріншоти електронної бібліотеки Військової академії (м. Одеса), в ній розміщені всі ЕНМК, які використовуються в освітньому процесі з підготовки майбутніх офіцерів РАО.

Наведено приклад розробки додаткового організаційно-методичного забезпечення самостійної навчальної діяльності тих курсантів РАО, які пропустили заняття внаслідок специфіки освітнього процесу ВЗВО (наряди, відрядження тощо) з дисципліни «Ракети і боеприпаси», у вигляді створення навчальних фільмів. Зазначено, що у процесі їх перегляду у курсантів створювалась уява присутності на занятті, тому що використовувалися не тільки наочні (ілюстрація, демонстрація тощо), але й словесні методи навчання (розповідь та пояснення). З експериментальною метою створено youtube-канал, де викладались навчальні фільми для самостійного засвоєння навчального матеріалу. Кожний курсант мав доступ до цих фільмів. Подано адресу youtube-каналу та скріншоти на тему «Призначення, будова та принцип дії підричника ГПВ-2».

Ключові слова: військовий заклад вищої освіти; самостійна навчальна діяльність; офіцер служби ракетно-артилерійського озброєння; організаційно-методичне забезпечення; електронний навчально-методичний комплекс дисципліни; методи навчання.

Олег Маслій – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, полковник, заступник начальника академії з навчальної роботи – начальник навчального відділу, Військова академія, м. Одеса, e-mail: mon2369@ukr.net.

Oleh Maslii

Organization of Independent Learning of Future Officers of Missile and Artillery Armament

The article analyzes the process of independent learning organization of future officers of missile and artillery armament (MAA) during their professional training in the military institution of higher education

(MIHE), based on the complex approach by different forms of in-class and after-class activities and their control. The definitions of the related concepts are given – “independent learning” and “independent work”. The levels of independent learning are determined, as well as the conditions which provide successful independent work of future officers of MAA. For the efficient organization of independent learning from the perspective of cross-cutting and progressive competence formation of future officers of MAA, a teacher should create the educational environment where the informational elements are electronic teaching complexes of the subjects (ETCs) with a modular structure. ETCs contain the materials according to the modules (methodological, informative, and monitoring) of each subject, reference to the Internet resources, individual assignments for independent training of MAA cadets, etc. These ETCs save time for preparing for classes, help monitor the quality of independent work. The screenshots of the electronic library of Military Academy (Odesa) are given, it includes all ETCs which are used in the educational process of training of future officers of MAA.

The example of additional organizational and methodological support of independent learning is presented for those MAA cadets who missed the lesson as a result of specific educational process in MIHE (duties, leaves, etc.), in “Missiles and Ammunition” by creating educational films. While watching them, the cadets can imagine their presence at the lesson due to both visual methods (illustration, demonstration, etc.) and verbal methods of teaching (description and explanation). For experimental purposes a youtube channel is created with educational films for independent learning. Every cadet has access to those films. The youtube channel address and screenshots in “The Purpose, Structure and Principles of Bomber GPV-2” are given.

Keywords: military institution of higher education, independent learning, officer of missile and artillery armament, organizational and methodological support, electronic teaching complex of the subject, teaching methods.

Maslii Oleh –Cand. Sc. (Pedagogics), Senior Researcher, Colonel, Deputy Head of Academy for Academic Work – the Chief Academic Officer, Military Academy, Odesa, *e-mail*: mon2369@ukr.net.

Олег Маслий

Организация самостоятельной учебной деятельности будущих офицеров ракетно-артиллерийского вооружения

В статье на основе комплексного подхода проанализирована организация самостоятельной учебной деятельности будущих офицеров службы ракетно-артиллерийского вооружения (РАВ) в процессе профессиональной подготовки в военном высшем учебном заведении (ВВУЗ). Даны определения родственных понятий «самостоятельная учебная деятельность» и «самостоятельная работа». Выделены уровни самостоятельной учебной деятельности и условия, которые обеспечивают успешное выполнение самостоятельной работы будущими офицерами РАВ. Исходя из позиции сквозного и поэтапного формирования компетенций будущих офицеров РАВ, определено, что для эффективной организации самостоятельной учебной деятельности преподаватель должен создать образовательное пространство, в котором информационными элементами выступают электронные учебно-методические комплексы (ЭУМК) дисциплин с модульной структурой. ЭУМК содержат материалы по блокам (методическому, информационному и контрольному) каждой конкретной дисциплины, ссылки на Интернет-источники, индивидуальные задания на самостоятельную подготовку курсантов РАВ. Такие ЭУМК обеспечивают экономию времени на подготовку к занятиям, способствуют контролю качества выполнения самостоятельных работ. Наглядно представлены скриншоты электронной библиотеки Военной академии (г. Одесса), в которой находятся все ЭУМК, используемые в учебном процессе подготовки будущих офицеров РАВ.

Приведен пример разработки дополнительного организационно-методического обеспечения самостоятельной учебной деятельности тех курсантов РАВ, которые пропустили занятия вследствие специфики учебного процесса военного ВУЗа (наряды, командировки и т. п.) по дисциплине «Ракеты и боеприпасы», в виде создания учебных фильмов. Отмечено, что при их просмотре у курсантов создаётся ощущение присутствия на занятии, так как используются не только наглядные (иллюстрация, демонстрация и т. п.), но и словесные методы обучения (рассказ и пояснения). В экспериментальных целях создан youtube-канал, на котором выкладывались учебные фильмы

для самостоятельного усвоения учебного материала курсантами. Приведен адрес youtube-канала и скриншоты по теме «Назначение, устройство и принцип действия взрывателя ГПВ-2».

Ключевые слова: высшее военное учебное заведение; самостоятельная учебная деятельность; офицер службы ракетно-артиллерийского вооружения; организационно-методическое обеспечение; электронный учебно-методический комплекс дисциплины; методы обучения.

Олег Маслий – кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник, полковник, заместитель начальника академии по учебной работе – начальник учебного отдела, Военная академия, г. Одесса, *e-mail*: mon2369@ukr.net